

ПРАКТИКА

УДК 78.088

ХОРОВА ОБРОБКА НАРОДНОЇ ПІСНІ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ГАЙВОРОНСЬКОГО

Карась Ганна

доктор мистецтвознавства, професор
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна
karasg@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1440-7461>

Стаття присвячена жанру хорової обробки народної пісні у творчості українського композитора Михайла Гайворонського (1892–1949). Актуальність дослідження зумовлена зростанням уваги мистецтвознавців, фольклористів та хорових диригентів до малознаного в Україні доробку композиторів діаспори. **Мета статті:** привернути увагу та актуалізувати творчу спадщину Михайла Гайворонського як одного з яскравих представників українського зарубіжжя у США. Дослідженню творчості композитора присвячували свої розвідки музикознавці діаспори (Василь Витвицький, Роман Придаткевич, Антін Рудницький, Федір Шешко) та України (Борис Кудрик, Ксеня Колесса).

Підкреслено, що підґрунтям для творчості Михайла Гайворонського в означеному напрямку слугували фольклористичні праці відомих етномузикологів, фольклорні збірники та листування із відомими знавцями народної музики. Композитор опрацьовував фольклорні зразки представників різних етнографічних регіонів України, а також слов'янських народів (білоруського, хорватського), народів Америки та Канади. Новаторство Михайла Гайворонського у жанрі обробки народної пісні для хору проявлялося в утвердженні хорового циклу; першості в опрацюванні гуцульського фольклору; застосуванні засобів звукозображальності (наслідування церковних дзвонів у коляді); розвитку українського національного музичного стилю; формуванні індивідуального оригінального композиторського стилю; гармонізації новотворів ХХ століття – стрілецьких пісень.

Високий мистецький рівень обробок Михайла Гайворонського засвідчує їх актуалізація у виконавській практиці українських та білоруських хорових колективів, публікація у зарубіжних хрестоматійних збірниках. Підкреслено еволюційний розвиток Михайла Гайворонського-композитора – від простих гармонізацій до оригінальних барвистих обробок зрілого періоду, вагомість його творчого внеску у скарбницю української хорової музики.

Ключові слова: народна пісн; хорова обробка; фольклор; композитор; Михайло Гайворонський.

ХОРОВАЯ ОБРАБОТКА НАРОДНОЙ ПЕСНИ В ТВОРЧЕСТВЕ МИХАИЛА ГАЙВОРОНСКОГО

Карась Анна

доктор искусствоведения,

профессор ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василя
Стефаника г. Ивано-Франковск, Украина

karasg@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1440-7461>

Статья посвящена жанру хоровой обработки народной песни в творчестве украинского композитора Михаила Гайворонского (1892–1949). Актуальность исследования обусловлена ростом внимания искусствоведов, фольклористов и хоровых дирижеров к малоизвестному в Украине творчеству композиторов диаспоры. Цель статьи: привлечь внимание и актуализировать творческое наследие Михаила Гайворонского, как одного из ярких представителей украинского зарубежья в США. Его творчество стало предметом исследования музыковедов диаспоры (Василий Витвицкий, Роман Придаткевича, Антон Рудницкий, Федор Шешко) и Украины (Борис Кудрик, Ксений Колесса).

Подчеркнуто, что основой для творчества Михайла Гайворонского в рассматриваемом направлении служили фольклористические труды известных этномузыкологов, фольклорные сборники и переписка с известными знатоками народной музыки. Композитор обрабатывал фольклорные образцы представителей различных этнографических регионов Украины, а также славянских народов (белорусского, хорватского), народов Америки и Канады. Новаторство Михаила Гайворонского в жанре обработки народной песни для хора проявилось в утверждении хорового цикла; первенстве в разработке гуцульского фольклора; применении средств звукоизобразительности (подражание церковным колоколам в коляде), развитии украинского национального музыкального стиля; формировании индивидуального оригинального композиторского стиля; гармонизации новообразований XX века – стрелецких песен.

Высокий художественный уровень обработок Михаила Гайворонского свидетельствует их актуализация в исполнительской практике украинских и белорусских хоровых коллективов, публикация в зарубежных хрестоматийных сборниках. Подчеркнуто эволюционное развитие Михаила Гайворонского-композитора – от простых гармонизаций к оригинальным красочным обработкам зрелого периода, значение его творческого вклада в сокровищницу украинской хоровой музыки.

Ключевые слова: народная песня; хоровая обработка; фольклор; композитор, Михаил Гайворонский.

ARRANGEMENT OF CHORAL FOLK SONGS IN THE WORKS OF MIKHAIL HAYVORONSKY

Karas Hanna

Doctor of Arts, professor of the Vasyl Stefanyk Precarpathian national university,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

karasg@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1440-7461>

The article is devoted to the genre of arrangement of choral folk songs in the works of Ukrainian composer Mikhail Hayvoronsky (1892–1949). The relevance of the study has been inspired by the growing attention of art critics, folklorists and choral conductors to the little-known in Ukraine works of diaspora composers. The purpose of the article is to draw attention and get acquainted with Mikhail Haivoronsky's cultural heritage as one of the outstanding Ukrainian living in the USA. The works of the composer were studied by diaspora musicologists (Vasyl Vytvitsky, Roman Prydatkevich, Antin Rudnytsky, Fedir Steshko) as well as Ukrainian experts (Boris Kudryk, Ksenia Kolessa).

It was emphasized that the folkloristic work of famous ethnomusicologists, folklore collections and correspondence with famous folk music experts have provided the foundation for the work of Mikhail Haivoronsky. The composer has worked out folklore samples of the representatives of various ethnographic regions of Ukraine as well as Slavic (Belarusian, Croatian), American and Canadian peoples.

Mikhail Haivoronsky's innovations in the field of arrangements of folk song for choral performance find expression in the establishments of the choral course, precedence in Hutsul folklore, appliance of sound imaging (imitation of church bells in carols), development of Ukrainian national music style, and formation of the individual composer style.

The high artistic level of Mihail Haivoronsky's arrangements confirms their foregrounding in the performing practice of Ukrainian and Belarusian choirs and in the publications in foreign collected works. His evolutionary development as a composer and the importance of his creative contribution to the treasury of Ukrainian choral music has been emphasized.

Key words: folk song; arrangements of folk song; folklore; composer; Mihail Haivoronsky.

Вступ. Проблема взаємодії традиції і новаторства постійно перебуває у центрі уваги філософів, мистецтвознавців, культурологів і діячів музичного мистецтва ХХ ст. Російський музикознавець Михайло Друскін (1987), зокрема, характеризував традицію як «динамічно рухливу цілісність», в яку «вливаються нові художні струмені» (Друскін, 1987, с. 204). Щодо виконавської традиції, то учений вважав, що вона «таке ж історико-культурне явище, як і традиція творча, композиторська, а тому еволюціонує» (Друскін, 1987, с. 214). У процесі

традиційного оновлення феномену культури як діалектичної єдності перервного і неперервного її сучасні апологети стверджують, що законом людства є спадковість, а тому будь-яка культура одночасно і традиційна, і новаторська. Статус художньої традиції зумовлений двома важливими гранями: намаганням зберегти художній досвід і необхідністю його творчої інтерпретації. Особливо виявляти і вивчати трансмісійні механізми, за допомогою яких відпокоління до покоління в умовах етнічної групи передавались елементи культури предків. Одним із них є народна пісня, яка супроводжує людину протягом усього її життя, незалежно від місця і соціокультурного середовища. Під впливом глобалізації на землі залишається все менше ареалів збереження і розповсюдження аутентичного фольклору, в тому числі музичного. Тому увага звертається на його трансформації, одним із видів яких є обробка для хору.

Домінуючим напрямком у хоровому жанрі українського музичного мистецтва на зламі XIX–XX ст. була обробка народної пісні, фундаментально започаткована Миколою Лисенком, розвинута його учнями та послідовниками Миколою Леонтовичем, Кирилом Стеценком, Олександром Кошицем, композиторами української діаспори та ін. Ідея гармонізації народної пісні М. Лисенка стала стилістичною рисою української композиторської школи, перерісши у жанр хорової обробки. Професор Празької консерваторії Зденек Неєдлі, послухавши українські пісні у виконанні Української республіканської капели під керівництвом О. Кошиця, писав: «Виникає цілком своєрідна хорова література, яка скромно називає себе «аранжуванням народних пісень» для хору. В дійсності ж – це є мистецтво цілком особливе, оригінальне, а при тім велике мистецтво, яке високо піднімається над обробками народних пісень у других націй, а зокрема у нас (чехів)» (Неєдла, 1920, с. 39).

Мета статті: привернути увагу та актуалізувати творчу спадщину Михайла Гайворонського як одного з яскравих представників українського зарубіжжя у США. Дослідженню творчості композитора присвячували свої розвідки музикознавці діаспори (Василь Витвицький, Роман Придаткевич, Антін Рудницький, Федір Стешко) та України (Борис Кудрик, Ксеня Колесса).

Основний виклад матеріалу. Михайло Гайворонський (1892–1949) плідно працював у жанрі обробки народної пісні, яку вивчав і записував у Галичині, Наддніпрянщині, Закарпатті та за кордоном. Його збирацька праця була несистематичною, і проводив він її не як дослідник-фольклорист, а «як композитор, що шукає для себе нового матеріалу і нових творчих спонук» (Витвицький, 2001, с. 73). Перші обробки здійснені композитором у часи існування легіону Українських січових стрільців, у лавах якого служив М. Гайворонський. Другий період творчості в цьому жанрі припадає на час еміграції до США у 1923 році. Здобувши фахову музичну освіту у Колумбійському університеті (Нью-Йорк, 1925), композитор знову повернувся до народної пісні і працював у цьому напрямку до останніх днів свого життя. При цьому М. Гайворонський студював фольклористичні праці відомих українських етномузикологів,

фольклорні збірники, листувався з цього приводу із Ф. Стешком (Прага), о. С. Саламономта о. О. Тимком (Югославія), Р. Ширмою (Вільно, Польща). Як підкреслює дослідник життя і творчості композитора Василь Витвицький: «обізнаність Гайворонського у цій галузі була глибокою і всебічною» (Витвицький, 2001, с. 75).

У цьому жанрі М. Гайворонський написав для чоловічого, жіночого та мішаного хорів кілька хорових циклів, які були опубліковані у Львівському видавництві «Бандурист» (1922), «Українській музичній накладні» у Нью-Йорку (1940, 1942, 1947, 1952 роки) та інших (див.: нотографія): «Колядки та Щедрівки», «Колядки (з Гуцульщини, Бойківщини і Лемківщини)», «Гуцульське Різдво» (1933), «Лемківщина» (1933), «Поділля», «Полісся» (1933), «Українські народні пісні Лемківщини та Закарпаття», «Білоруські народні пісні» (1941), «Українські народні пісні переселенців в Югославії», «Народні пісні Америки і Канади». Як видно вже з переліку, композитор не обмежувався фольклорним матеріалом одного регіону, а намагався охопити різні українські етнографічні зони та фольклор народів світу.

Вже у першій збірці пісень із Лемківщини й Закарпаття (1930), надрукованій у США, проглядається поступ композитора: старанніше і до деталей відпрацьоване голосоведення та цікавіша гармонія. У пісні «Ой верше, мій верше» М. Гайворонський використовує прийом діалогового проведення двох груп мішаного хору (жіночого та чоловічого) відповідно до змісту тексту.

Друга, під назвою «Гуцульське Різдво», була цікавішою за задумом та виконанням. До хорового циклу із чотирьох частин («Коляда», «Пльис», «Круглик», «Щедрівка»), основою якого стали чотири мелодії із «Гуцульщини» Володимира Шухевича, увійшли як християнські колядки, так і твори дохристиянських часів, зокрема плес, про який В. Витвицький (1950) писав, що це є «пратанець, залишок того давнього обряду, в якому слово, музика і танець злучені були в одній нерозривній дії». Опрацювання гуцульського фольклору на той час було новинкою, і, на думку музикознавця і композитора Бориса Кудрика (1936), М. Гайворонський відкривав справжній «новий світ» – гуцульські колядки і різдвяно-ігрові пісні – «романтичні останки поганського культу». Відомий скрипаль та музикознавець Роман Придаткевич (1934), рецензуючи цикл, писав, що він «є величезним придбанням для нашої музичної літератури», а фольклорист Федір Стешко (1938) порівнював його із обробками М. Леонтовича: «Гайворонський за своєї американської доби життя багато попрацював як над уяснінням собі прикмет української народної мелодії, так і над своєю композиторською технікою. Від ранішньої примітивної гармонізації пісень не залишилося вже й сліду – автор цілковито засвоїв стиль Леонтовича і пізнішого Стеценка. Всі пісні опрацьовані з захованням характеристичних прикмет українського народного способу гуртового співу». В. Витвицький підкреслював, що композитор вживає тут засоби звукомалярства (наслідування церковних дзвонів у коляді) (Витвицький, 2001, с. 77).

В обробках 1933 року, як і у циклі пісень із Поділля (1937), виразно простежується метод, до якого йшов митець. Метою композитора був підхід М. Леонтовича, проте на цьому етапі М. Гайворонський ще не зовсім її досягнув. Найтиповішою рисою у М. Леонтовича є поліфонічна хорова партитура. У вищевказаних циклах обробок М. Гайворонського наявні такі засоби, як імітація, органний пункт, проте хорові партії ще залежні від акордів. Цінним набутком обробок цього періоду була строфічно-варіаційна форма. У цей час визріває індивідуальний стиль М. Гайворонського, про що пише Ф. Шешко у листі до композитора від 28 жовтня 1937 р.: «Стиль у Вас виробився для таких річей справді український. Це не тільки мій погляд, а й присуд п. Щуровської» (Витвицький, 2001, с. 79).

Високо оцінював обробки Михайла Гайворонського видатний вчений Філарет Колесса, з яким композитор підтримував зв'язок, радився і вважав себе його послідовником у композиторській творчості. З цього приводу в листі до композитора (8 січня 1938 р.) Ф. Колесса писав: «У Ваших творах <...> видно скрізь свіжий, оригінальний талант молодечий розмах і високо розвинену композиторську техніку і, що найважливіше, зрозуміння і засвоєння духа укр[аїнської] народ[ної] музики, що запевнює їм довговічність» (Листування, 1996, с. 313).

Зацікавлення фольклором Закарпаття спонукало М. Гайворонського простежити його трансформацію у закарпатських переселенців у Югославії. Від священників о. С. Саламона та о. О. Тимка композитор отримав народні пісні українців Югославії, і у 1933 р. з'являється його наступний цикл.

Цикли колядок і щедрівок, над якими композитор працював з кінця 1930-х і з початком 1940-х років, охоплюють мелодії з різних регіонів України – від Лемківщини і Закарпаття до Київщини, Полтавщини і навіть Курщини. Про свій інтерес до цього жанру М. Гайворонський писав у листі до музикознавця Павла Маценка від 10 жовтня 1939 р.: «Прецікаві тексти й мелодії, а старина – старина, аж сяє своєю красою та силою» (Витвицький, 2001, с. 80).

Обробки колядок і щедрівок були здійснені М. Гайворонським переважно для мішаного хору, вирізнялися простотою і доступністю, і їх можна було використовувати при колядуванні, традиція якого в діаспорі зберігалася.

Як колишній січовий стрілець, творець стрілецької пісні – новотвору ХХ століття, М. Гайворонський гармонізує в еміграції для хорового та сольного виконання композиції як власні, так і своїх побратимів. Цикл «Пісні УСС: У 3-х ч.» побачив світ у Нью-Йорку (1938 р.), окремі твори були надруковані в «Календарі Українського Народного Союзу» (1933, «Ой та зажурились Стрільці Січовії»), журналі «Вісті.Herald» (Міннеаполіс, Міннесота, 1969, «Спіть, герої»).

Михайло Гайворонський також цікавився білоруським фольклором і написав у 1938 році чотирнадцять обробок білоруських народних пісень для хору, а в 1941-му ще п'ять, які виконував хоровий колектив під керівництвом Ригора Ширми у Вільно. Культурно-громадський і літературний часопис

«Беларускі летапіс» (1938, ч. 3), який друкувався у Вільно (тоді – у складі Польщі), писав: «Український композитор М. О. Гайворонський опрацював і прислав із Нью-Йорка до Вільна для хору Р. Ширми п'ять нових білоруських народних пісень: «Лявоніха», «Ой, гукнула сыраежка» (жніво), «Ой, у полі дзьве птушачкі» (ракруцькая), «Як пайшоў Мікола» (валачобная). Стыль і мистецький характер опрацювання цих пісень якнайкраще відповідають духові нашої народної творчості» (Наша хроніка. *Беларускі летапіс*, 1938, с. 69). У цьому ж номері часопису було вміщено обробку М. Гайворонського білоруської народної пісні «О-ю-ля-лю» (с. 73–76). А часопис «Шлях моладзі» (1939, ч. 5), інформуючи про нові обробки, від імен імолоді подякував українському композитору за його безкорисливу «роботу для добра білоруської культури» (Витвицький, 2001, с. 64). До речі, М. Гайворонський цікавився новою білоруською літературою, отримувач із Вільно білоруську газету «Крыніца». Про високу мистецьку цінність цих обробок свідчить включення їх до великої двотомної збірки білоруських народних пісень (Беларускія народныя песні, 1971, 1973).

У 1941 році композитор здійснив кілька обробок хорватських пісень на основі записів відомого збирача фольклору Людвіга Куби. В цей же час він опрацьовує мелодії, які потрапили в давнину до Америки та Канади із Франції та Англії. Таким чином, обробки пісень слов'янських народів (білоруського, хорватського) і пісень Нового Світу розширили поле зацікавлення українських митців.

Василь Витвицький вважав, що найбільш плідним для нього у галузі обробки народної пісні був період 1938–1943 років.

Це час, коли особливості підходу до обробки народної пісні у нашого композитора остаточно викристалізувались і усталились. З цього часу він постійно користувався строфічно-варіаційною формою, яка представлена у двох різних виглядах. У першому – нове музичне оформлення окремих строф тексту спирається, головним чином, на відмінності у гармонії та проведенні основної мелодії в різних голосах. У другому – з'являється варіаційний елемент у своєму первісному значенні: основну мелодію подано в різних варіантах, не раз досить далеких від самого джерела» (Витвицький, 2001, с. 81).

Висновки. Підсумовуючи огляд надбання М. Гайворонського в галузі обробки народної пісні для хору, а це близько двохсот творів, варто підкреслити, що це був той жанр, над яким він безперервно працював від 1914 до 1949 р. і де найвиразніше простежується еволюція і майстерність композитора: від простих розкладок і гармонізацій до оригінальних барвистих обробок зрілого періоду (1938–1943). Важко не погодитись із думкою музикознавця, композитора і диригента Антона Рудницького, який писав, що обробки народних пісень для хору М. Гайворонського, які продовжують традиції М. Лисенка та М. Леонтовича, є цінним внеском у музичну літературу, оскільки «виказують також і оригінальність та питомий талант композитора розуміти й відчувати українську народню пісню та її основні первні»

(Рудницький, 1963, с. 144). Лідія Корній відзначає новаторські риси обробок М. Лисенка, які проявилися «в їх ладо-гармонічних особливостях, у поліфонізації хорової фактури з використанням контрапунктичних мелодій, що розвивають народну пісню, у поєднанні народної та класичної поліфонії, у динамічній драматургії куплетно-варіаційної форми. Це свідчить, що М. Лисенко започаткував новий тип обробок народних пісень, які сприймаються як авторські твори» (Корній, 2001, с. 297). Власне, всі ці риси, започатковані М. Лисенком, втілювалися в обробках М. Гайворонського.

Місію українського композитора М. Гайворонський виразив у наступних рядках: «Хто вірить у націю, тому традиція свята, тому своя культура незаступима, тому праця в народі – не прокляттям, а благословенством» (Листування, 1996, с. 312).

Висновки. Жанр обробки народних пісень на прикладі творчості М. Гайворонського, зберігаючи національні традиції (фольклорні, композиторські й ін.), надає можливість пошуку універсальних новаторських рішень у сучасних умовах, які з успіхом сьогодні використовуються у творчості композиторів різних країн і народів.

Список посилань

1. *Беларускія народныя песні (для хору)* / Собраў і ўпарадкаваў Рыгор Шырма. Мінск : Выдавецтва «Беларусь», Т. I. 1971. 328 с.; Т. II, 1973. 456 с.
2. Витвицький В. Колядки і щедрівки. *Свобода*. 1950. 6 січ., ч.4.
3. Витвицький В. *Михайло Гайворонський: життя і творчість*. Львів, 2001. 175 с.
4. Друскін М. Нотный текст. *Друскін М. Очерки. Статті. Заметки*. Ленинград : Советский композитор, 1987. С. 210–220.
5. Друскін М. *Традиция и традиции*. Друскін М. *Очерки. Статті. Заметки*. Ленинград : Советский композитор, 1987. С. 198–210.
6. Корній Л. *Історія української музики*. Ч. 3. ХІХ ст. : підручник. Київ – Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 2001. 480 с.
7. Кудрик Б. З новіших видань творів М. Гайворонського. *Діло*. 1936. 27 жовт.
8. Листування Михайла Гайворонського і Філарета Колесси / вступ. стаття і примітки Ксені Колесси. *Записки НТШ, Т. 232: праці Музикознавчої комісії*. Львів, 1996. С. 294–326.
9. *Наша хроніка. Беларускі летаніс*, 1938, ч. 3, С. 69.
10. Придаткевич Р. [Рец.]. З музики. Ново видані опрацьовання українських народних пісень для мішаного хору Михайла Гайворонського. *Свобода*. 1934. 31 лип., ч. 177.
11. Рудницький А. *Українська музика: історико-критичний огляд*. Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1963. 406 с.
12. Стешко Ф. [Рец.] Гайворонський М. О. Українські народні пісні Поділля. Мішаний хор: Ой на горі. – Ожеледь (веснянка). – Сиділа квочка коло

- кілочка (веснянка). – Ukrainian Music Edition New-York 1937. Друкарня О. О. Василян у Жовкві (Партитури: № 1–5 ст.; № 2–7; № 3–5; усі in 8°). *Українська музика*. Львів, 1938. № 5 (15). С.89.
13. Nejedlý, Z. *Ukrajinská republikánská kapela*. Nákladem Ukrajinského vydavatelského družstva “Čas” Kyjev. Praha; Knihtiskárna “Politiky” v Praze, [1920]. 67 s.

References

1. Bjelaruskija narodnyja pjesni (dlja horu). Sobraw i wparadkowaw Rygor Shyrma (1971). [Belarus Folk Songs (for chorus). Collected and ordered Ryhor Shyrma.] Minsk, Belarus : Vydavjectva Bjelarus [In Belarusian].
2. Bjelaruskija narodnyja pjesni (dlja horu). Sobraw i wparadkowaw Rygor Shyrma (1973). [Belarus Folk Songs (for chorus). Collected and ordered Ryhor Shyrma]. Minsk, Belarus : Vydavjectva Bjelarus [In Belarusian].
3. Vytvytskyi, V. (1950). Koliadky i shchedrivky [Christmas carols and New Year songs]. Svoboda. 6 sich., ch. 4. [USA].
4. Vytvytskyi, V. (2001). Mykhailo Haivoronskyi: zhyttia i tvorchist [Michael Hayvoronsky: life and works]. Lviv, Ukraine.
5. Druskin, M. (1987). Notnyi tekst [The musical text.] In Druskin M. Ocherki. Stati. Zаметki [Druskin M. Sketches. Articles. A note] (pp. 210–220). Leningrad, Russia: Sovetskii kompozitor. [In Russian].
6. Druskin, M. (1987). Traditciia i traditcii [Custom and traditions] In Druskin M. Ocherki. Stati. Zаметki [Druskin M. Sketches. Articles. A note] (pp. 198–210). Leningrad, Russia : Sovetskii kompozitor. [in Russian].
7. Kornii, L. (2001). Istoriiia ukraïnskoï muzyky. Ch. III. XIX st. [The history of Ukrainian music. Part 3. The nineteenth century]. Kyiv – Niu-York, Ukraine – USA: Vydavnytstvo M. P. Kots. [In Ukrainian].
8. Kudryk, B. (1936, October 27th). Z novishykh vydan tvoriv M. Haivoronskoho [With newer editions of M. Gajvoronskogo]. Dilo. Lviv, Poland. [In Ukrainian].
9. Lystuvannia Mykhaila Haivoronskoho i Filareta Kolessy (1996). [Correspondence of Michael Gajvoronskogo and Filaret Kolessa]. Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka: Pratsi Muzykoznavchoi komisii, vol. 232, 294–326. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
10. Nasha hronika (1938). Belaruski letapis [The Belarusian Chronicle] part. 3, 69 [In Belarusia].
11. Prydatkevych, R. (1934). Z muzyky. Novovydani opratsovannia ukraïnskykh narodnikh pisen dlia mishanoho khoru Mykhaila Haivoronskoho [With the music. New published processing of Ukrainian folksongs for mixed choir of Michael Gajvoronskogo]. Svoboda, part. 177 (31 july). [In USA].
12. Rudnytskyi, A. (1963). Ukraïnska muzyka: istoryko-krytychnyi ohliad [Ukrainian music: a historical-critical review]. Miunkhen, Germany: Dniprova khvyliia.

13. Steshko, F. (1938). Haivoronskyi M. O. Ukrainski narodni pisni Podillia. Mishanyi khor: Oinahori. – Ozheled (vesnianka). – Sydila kvochka kolo kilochka (vesnianka) [Ukrainian folk songs of Podillya. Mixed Choir: Oh on the Mount. – Sweetheart (freckle). – Sitting a whip around the peg (freckle)]. *Ukrainska muzyka*, 5 (15), 89. Lviv, Poland. [In Ukrainian].
14. Nejedlý, Z. (1920). *Ukrajinská republikánská kapela*. Nákladem Ukrajinského vydavatelského družstva “Čas” Kyev. Praha, Czechoslovak Republic: Knihtiskárna “Politiky”.

Нотографія

1. Гайворонський М. *Білоруські Народні Пісні для мішаного хору*. [Фотостат. вид.]. Збірник 12. Нью-Йорк, 1941.
2. Гайворонський М. *Гуцульське Різдва*. Хорові обробки українських народних пісень для мішаного хору. Нью-Йорк : Українська Музична Накладня. 3 випуски, 1933.
3. Гайворонський М. *Колядки* (з Гуцульщини, Бойківщини і Лемківщини). [Фотостат. вид.]. Нью-Йорк, 1943.
4. Гайворонський М. *Колядки і Щедрівки для мішаного хору*. [Фотостат. вид.]. Збірник 5. Нью-Йорк, 1942.
5. Гайворонський М. *Колядки і Щедрівки для однородного хору з фортепіано*. [Фотостат. вид.]. Збірник 21. Нью-Йорк, 1943.
6. Гайворонський М. *«Лемківщина» і «Полісся»: хорові обробки українських народних пісень для мішаного хору*. Нью-Йорк: Українська Музична Накладня. 4 випуски, 1933.
7. Гайворонський М. *Народні Пісні для чоловічого хору*. [Фотостат. вид.]. Нью-Йорк, 1947.
8. Гайворонський М. *Народні Пісні Америки і Канади*. [Фотостат. вид.]. Нью-Йорк.
9. Гайворонський М. Ой та зажурились Стрільці Січовії. Стрілецька пісня. Слова і мелодія Р. Купчинського. *Календар «Укр. Нар. Союзу» на рік 1933*. Джерзі Ситі, США, 1932. С.122–123. [Партитура на мішаний хор].
10. Гайворонський М. *Пісні УСС: В 3 ч.* New York – Lviv: Ukrainian music edition, 1936. Ч.1 : солоспіви. 12 с.; Ч.2: мішаний хор. 19 с.; Ч.3 : однородний хор. 12 с.
11. Гайворонський М. *Пісні УСС*. 15 пісень для сольо й хору. Нью-Йорк–Львів: Видання Укр. Муз. Накладні; Друкарня оо. Василян у Жовкві, 1938.
12. Гайворонський М. *Поділля*. Хорові обробки українських народних пісень для мішаного хору. Нью-Йорк: Українська Музична Накладня. 3 випуски, 1937.
13. Гайворонський М. (муз.) *Спить герої*. Пісня УСС (1923). Сл. П. Карманського (партитура для міш. хору без супроводу). *Вісті. Herald* (Міннеаполіс, Міннесота). 1969. Ч.3(30). С. 15.

14. Гайворонський М. *Стрілецьким шляхом 1914–1916*. Стрілецькі боєві пісні на мужеський хор. Накладом станиці УСС. Нью-Йорк, 1954. С.7. [Передрук: Липськ, 1916].
15. Гайворонський М. *Стрілецькі пісні на середній голос з форт.* [Фотостат. вид.], 1941.
16. Гайворонський М. *Українські Народні Пісні для мішаного, чоловічого і жіночого хору*. Львів: Вид-во «Бандурист», 1922.
17. Гайворонський М. *Українські Народні Пісні для мішаного хору*. [Фотостат. вид.]. Збірник 1. Нью-Йорк, 1940.
18. Гайворонський М. *Українські Народні Пісні для мішаного хору*. [Фотостат. вид.]. Збірник 13. Нью-Йорк, 1952.
19. Гайворонський М. *Українські Народні Пісні для жіночого хору*. [Фотостат. вид.]. Нью-Йорк, 1942.
20. Гайворонський М. *Українські Народні Пісні на три мішані голоси*. [Фотостат. вид.]. Збірник 14. Нью-Йорк, 1942.
21. Гайворонський М. *Українські Народні Пісні для мішаного хору*. Нью-Йорк – Мюнхен, 1947.
22. Гайворонський М. *Українські Народні Пісні Лемківщини й Закарпаття для мішаного хору*. Нью-Йорк-Львів, 1930.
23. Гайворонський М. *Українські Народні Пісні переселенців в Югославії*. [Фотостат. вид.]. Збірник 2. Нью-Йорк, 1933.

Nootography

1. Haivoronskyi, M. (1941). *Biloruski Narodni Pisni (mish. khor)* [Belarus Folk Songs (mix chorus)] issue 12. New York.
2. Haivoronskyi, M. (1933). *Hutsulske Rizdvo. Khorovi obrobky ukrainskykh narodnykh pisen dlia mishanoho khoru*. [Chorus processing of Ukrainian folk songs for mix chorus] (vols. 1-3). New York : Ukrainska Muzychna Nakladnia.
3. Haivoronskyi, M. (1943). *Koliadky (z Hutsulshchyny, Boikivshchyny i Lemkivshchyny* [from Hutsulshchyna Boikivshchyny and Lemkivshchyny]. New York.
4. Haivoronskyi, M. (1942). *Koliadky i Shchedrivky (mish. khor)* [Carols and New Year Songs (mix chorus)]. Vol. 21. New York.
5. Haivoronskyi, M. (1943). *Koliadky i Shchedrivky (odnor. khor z fortepiano)* [Carols and New Year Songs (homogeneous piano chorus)]. Vol. 21. New York.
6. Haivoronskyi, M. (1933). «*Lemkivshchyna*» i «*Polissia*» – *khorovi obrobky ukrainskykh narodnykh pisen dlia mishanoho khoru* [Chorus processing of Ukrainian folk songs for mix chorus]. (vols. 1-4). New York : Ukrainska Muzychna Nakladnia.
7. Haivoronskyi M. (1947). *Narodni Pisni (chol. khor)* [Folk Songs (man chorus)]. New York.

8. Haivoronskyi, M. *Narodni Pisni Ameryky i Kanady (khor)* [American and Canadian Folk Songs]. New York.
9. Haivoronskyi M. (1933). *Oi ta zazhurylys Striltsi Sichovii* [Oh, and the Sagittarians of Sichovaya were shaking]. *Striletska pisnia. Slova i melodiia* R. Kupchynskoho. *Kalendar «Ukrainskoho narodnoho soiuzu» na rik 1933.* (pp. 122–123). Dzherzi Syti. [In USA].
10. Haivoronskyi, M. (1936). *Pisni USS: V 3 ch.* [USS Songs in three parts] New York – Lviv : Ukrainian music edition [In Ukrainian].
11. Haivoronskyi, M. (1938). *Pisni USS. 15 pisen dlia solo y khoru.* [USS Songs fifteen songs for solo in chorus] New York–Lviv: Vydannia Ukr. Muz. Nakladni; Drukarnia oo. Vasyliian u Zhovkvi.
12. Haivoronskyi, M. (1937). *Podillia. Khorovi obrobky ukrainskykh narodnykh pisen dlia mishanoho khoru.* [Chorus processing of Ukrainian folk songs for mix chorus] (vols. 1-3) New York : Ukrainska Muzychna Nakladnia.
13. Haivoronskyi, M. (1969). *Spit heroi. Pisnia USS (1923)* [Hero is sleeping. Song]. *Visti.Herald*, Part.3(30), 15. USA, Minneapolis, Minnesota.
14. Haivoronskyi, M. (1954). *Striletskym shliakhom 1914–1916. Striletski boievi pisni na muzheskyi khor.* [Strilezkiy way]. Niu York : Nakladom stanytsi USS.
15. Haivoronskyi, M. (1941). *Striletski pisni na serednii holos z fort.* [Archery songs to the middle voice from the fort]
16. Haivoronskyi M. (1922). *Ukrainski Narodni Pisni (mish., chol. i zhinochyi khor)* [Ukrainian Folk Songs (mix man and woman chorus)]. Lviv : Vyd-vo Banduryst [In Ukrainian].
17. Haivoronskyi, M. (1940). *Ukrainski Narodni Pisni (mish. khor)* [Ukrainian Folk Songs (mix chorus)]. Vol. 1. New York.
18. Haivoronskyi, M.(1952). *Ukrainski Narodni Pisni (mish. khor)* [Ukrainian Folk Songs (mix chorus)]. Vol. 13. New York.
19. Haivoronskyi, M. (1942). *Ukrainski Narodni Pisni (zhin. khor)* [Ukrainian Folk Songs (woman chorus)]. New York.
20. Haivoronskyi, M. (1942). *Ukrainski Narodni Pisni (try mishani holosy)* [Ukrainian Folk Songs (three mix voices)]. Vol. 14. New York.
21. Haivoronskyi. M. (1947). *Ukrainski Narodni Pisni (mish. khor)* [Ukrainian Folk Songs (mix chorus)]. New York– Miunkhen.
22. Haivoronskyi, M. (1930). *Ukrainski Narodni Pisni Lemkivshchyny y Zakarpattia (mish. khor)* [Ukrainian Folk Songs from Lemkivshchyny in Transcarpathia (mix chorus)]. New York-Lviv.
23. Haivoronskyi, M. (1933). *Ukrainski Narodni Pisni pereselentsiv v Yuhoslavii* [Ukrainian Folk Songs of immigrants in Yugoslavia]. Vol. 2. New York.

©Карась Г., 2018